
RWANDA

HET LAND VAN DE DUIZEND HEUVELS

MEI 2000

MIJN MEEST BIJZONDERE REIS NAAR EEN BIJZONDER LAND

RWANDA

1. Algemeen.

De Rwandese genocide was een volkerenmoord die in 1994 plaatsvond in het Afrikaanse land Rwanda. Gedurende deze genocide werden naar schatting 800.000 Tutsi's en gematigde Hutu's in een periode van 100 dagen, van 6 april tot half juli 1994, vermoord. Deze samenvatting was mijn enige kennis van dit land voor ik in mei 2000 hier naar afreisde!

Natuurlijk had ik de verhalen en verslagen op TV gezien, maar mijn betrokkenheid bij dit land was eerlijk gezegd klein. Er zijn zo vele Afrikaanse landen met problemen en ik zag dit niet als iets buitengewoons. Hoe raakte ik er dan toch zo bij betrokken en waarom maakt dit land zo een bijzondere indruk op mij?

2. Inleiding.

In het jaar 1999 ik was werkzaam in de audiovisuele communicatie branche en ontwierp en bouwde audio-video- en registratie apparatuur voor vergaderzalen, klaslokalen, raadzalen en boardrooms. Deze systemen kenmerkte zich door de eenvoudige bediening middels geprogrammeerde afstandsbedieningen.

Ook Universiteiten waren mijn opdrachtgevers en zo kreeg ik via een onderdeel van de Technische Universiteit Delft (CICAT= Centre for International Cooperation and Appropriate Technology) een verzoek om te komen praten over een ontwikkelingssamenwerking die zij hadden met enkele Afrikaanse landen. Deze samenwerking werd betaald door de Nederlandse overheid, het CICAT was hun uitvoerende partner die weer contacten onderhield met de Universiteiten in deze gebieden. Het verzoek van CICAT was in eerste instantie om een videopresentatie en audiocommunicatie systeem te ontwerpen voor de universiteit van Dar Es Salaam in Tanzania. Dit systeem zou een professor (lector) in staat moeten stellen om vanuit 1 leslokaal tegelijkertijd meerdere leslocaties te bereiken waarbij de studenten het beeld en geluid konden horen van de les. Ook moest het mogelijk zijn de colleges te registreren en in een bibliotheek op te nemen. Mijn opdracht was deze mogelijkheden ter plaatse te inventariseren, een adviesrapport hierover uit te brengen en het voor uitvoering te begroten (specifieke offerte vanuit Nederland te realiseren) Alle onkosten als reis, verblijf, eten en andere onkosten zou CICAT betalen alleen ik kreeg geen loonkosten vergoed. De deal was dat indien er geld beschikbaar zou komen voor de uitvoering ik verzekerd was van de uitvoeringsopdracht. Even los van het reisverslag: Na mijn voorbereidende werk kreeg ik uiteindelijk de opdracht. Vanuit mijn bedrijf is dit project in 1999 met succes uitgevoerd. Ik kon er met enkele monteurs een paar weken de cultuur van West-Afrika opsnuiven. Kort daarop had deze Universiteit uit Dar Es Salaam contact met die in Kigali -Rwanda. Zo kwam er in het jaar 2000 (eveneens via het CICAT) vanuit het Kigali Institute for Technology (KIST) het verzoek om ditzelfde systeem ook voor het KIST te ontwerpen. Dit onder dezelfde condities als in Dar Es Salaam. En dat was voor mij de aanleiding naar Rwanda af te reizen.

3. RWANDA

Aanleiding

Rwanda is niet het eerste land waar je als bezoeker naar toe zou reizen. Het land was arm en jarenlang een kolonie geweest eerst van Duitsland (1899-1916) daarna van België die er veel grondstoffen vandaan haalde. In 1957 werd RWANDA weer een onafhankelijke staat. Er bestonden grofweg twee rassen in Rwanda, de Hutu's en de Tutsi's. Deze groepen werden als rassen omschreven door de verschillen van hun specifieke en herkenbare lichaamsbouw. Eind jaren 80 belandde Rwanda in een zware economische crisis die in 1994 escaleerde tot een genocide van 800.000 Tutsi's en aanhangers van dit ras, die de schuld kregen van de malaise. De Tutsi's waren in de minderheid (14% van de bevolking) maar hadden de grootste invloed, kennis en zeggenschap in het land gehad.

Toen zoveel Tutsi's vermoord waren ontstond een groot gebrek aan kennis en scholing.

Leerkrachten waren er nauwelijks dus werd gezocht naar mogelijkheden om met weinig leerkrachten toch zoveel mogelijk kennis te verspreiden. Gebouwen en lokalen om leerlingen in onder te brengen waren er wel. Hierdoor kwam de ervaring met het door ons bedrijf in Tanzania gebouwde communicatie systeem in beeld. En kreeg ik de eerder omschreven opdracht om ook de mogelijkheden op het KIST in Kigali te onderzoeken.

Dag 1. De vliegreis

Op 27 mei 2000 om 8.10 uur vertrok ik met de Belgisch Sabena vliegmaatschappij vanaf Schiphol (Sabena is nu al geruime tijd failliet) via Brussel naar Kigali. Ik kwam daar even voor 20.00 uur aan en het was al donker. Bovendien regende en onweerde het. Vanuit de lucht had ik nog geen indruk van het landschap kunnen vormen. Het vliegtuig zat helemaal vol en het waren erg krappe stoelen. Geen prettige vlucht derhalve. Een chauffeur van het KIST kwam mij met een busje ophalen. Het beeld op het vliegveld was hetzelfde als op meerdere Afrikaanse vliegvelden: veel mensen met naambordjes, schreeuwende chauffeurs van alle mogelijke voertuigen en allemaal proberend jou met koffer mee te tronen. Soms was het dragen van je koffer al voldoende om een fooi te vragen. Je moest je vaak loswrikken van al die mensen, snel je contactpersoon zien te vinden en dan wegwezen. En de altijd aanwezige warmte die je overspoelde als je uit het vliegtuig stapte. Daarvan kon je je niet losrukken, gelukkig weerstond mijn lichaam deze warmte prima, 30-35 graden buiten? Geen probleem. Een hogere luchtvochtigheid zou het lastig maken zoals dat in Indonesië het geval is. Rwanda is gelukkig droger.

De chauffeur bracht mij naar het Hotel des Mille Collines, dat duizend heuvelen betekend. (Eveneens eigendom van Sabena) Onderweg geen straatverlichting, wel veel lampjes van kleine barretjes met stemgeluiden, schimmen van veel bewegende mensen en opwaaiend stof-zand. Details waren niet waarneembaar. Plotseling stopte mijn chauffeur en begroette een man in een barretje. Deze stelde zich voor als Emmanuel

Kanigwa en bleek mijn contactpersoon bij het KIST te zijn. Van toeval bleek geen sprake, het was zijn eigen barretje! Hij was blij me te zien en wilde graag al zondag ons eerste overleg. Hij zou mij om 12.00 uur in mijn Hotel ophalen. Hotel des Mille Collines had zijn beste tijd gehad. Geen informatieborden, de kluisjes zaten dicht, het zag er versleten uit.

Mijn mobiele telefoon werkte niet op mijn kamer, alleen in de lobby. In een uur tijd viel de stroom drie keer uit. Eerst maar slapen, morgen zien we wel verder.

Dag 2. 28 mei

Kennismaken.

De kamer was goed ingericht en ik had prima geslapen en ontbeten. Veel fruit en vruchtensap. Ijsblokjes waren taboe, deze waren van ongekookt water. Tijdens het eten moest ik alle verse producten vermijden. Groente en water altijd eerst koken. Dat was even wennen maar mijn ervaring in Tanzania kwam goed van pas. Ook bij schemer en donkere tijden niet in het gras lopen was de boodschap, deze gebieden zaten dan vol slangen en grote insecten. (Chongololo, de Afrikaanse duizendpoot) In het Hotel en de stad klonk vroeg geroezemoes maar tot mijn verbazing kwam de manager mij al snel vertellen dat ik een rustiger kamer kreeg en moest verhuizen. Ik had nu ook zicht op het zwembad en de prijs was gelijk, \$80 per nacht. Na het ontbijt had ik genoeg tijd om de omgeving te bekijken rond het Hotel, even oriënteren waar in nu was.

Om 12.00 uur meldde Emmanuel en een vriend zich bij de receptie om met mij te praten. Ze wilden alleen contact maken, elkaar leren kennen, geen werkoverleg. Emmanuel was een vriendelijke man, scherp gezicht, klein van stuk en snel bewegend en pratend. We zaten ontspannen aan de rand van het zwembad, stipte even het komende project aan maar het gesprek ging al snel verder over hun en mijn eigen leven. Gelukkig spraken zij goed Engels hoewel Rwanda Franstalig is. Zij behoorden tot de Tutsi's en zijn in 1994 tijdens de opstand gevlucht naar Tanzania. Toen de onrust was verminderd zijn zij in 1996 weer teruggekeerd naar Rwanda om te helpen het land weer op te bouwen. Zij verdienden in Tanzania een goede boterham maar verkozen toch hun eigen land voor een veel lager salaris. Dit effect was tekenend voor de bevolking: vanuit de hele wereld kwam de bevolking weer terug met één doel: het land weer opbouwen.

Velen hadden noodgedwongen in het buitenland bijzondere ervaringen opgedaan, andere culturen ontmoet. Zij waren daardoor genuanceerder gaan denken en zo kunnen bijvoorbeeld vrouwen s 'nachts gewoon over straat. Rwanda is door de bredere denkwijze en een zeer zwaar strafbeleid een van de veiligste landen van Afrika geworden! Geld wat je verliest blijft gewoon op straat liggen. De corruptie is erg laag en zij zien opleiding en technologie als de belangrijkste middelen voor de wederopbouw. Een vriend van Emmanuel is ambassadeur in Tanzania maar ondersteund ook de school in Rwanda. Door zijn contacten kan hij middelen regelen die hun financieel in staat stellen uitbreiding en inrichting voor de school te realiseren. Hun gedreven instelling gaf mij een gevoel dat ik ook tijdens mijn reis door Israël had ervaren. Door de wil er samen iets goeds van te maken, niet alleen voor zichzelf maar wat het land nodig had. Ik kreeg al snel bewondering voor de instelling van deze mensen.

Ze vertelden enthousiast over de plannen van twee extra leslokalen en een congreszaal. In de ochtenden konden ze gebruik maken van TV studio's om de video-opnamen van de lessen op TV uit te zenden. Dat moet in de toekomst ook op Internet mogelijk worden. Morgen laten ze mij de school en de faciliteiten zien. De schooltijden lopen van 8.00-13.00 uur en van 14.00 tot 17.00 uur. Ze beloofden na afloop van mijn werk een bezoek aan een natuurpark te organiseren. Om half 3 namen we weer afscheid van elkaar. Het avondeten kon ik buiten op het terras gebruiken maar was niet geweldig en erg duur. Een bananentoetje kostte \$18. Dat heb ik dus niet meer gedaan.

Na een intensieve jacht op een mug kon ik rustig onder een klamboe slapen. Morgen mijn eerste werkdag hier: 6.00 uur op, 7.00 uur ontbijt en 8.00 uur vertrek naar de school. Dat zou mijn komende dagritme worden.

Dag 3. Eerste werkdag in Rwanda, maandag 29 mei 2000.

Het hotel had een belangrijke rol gespeeld tijdens de genocide. De manager bood er in die tijd bijna 1000 gegoede Tutsi's een schuilplaats en betaalde de Hutu milities hiervoor met kazen en drank. Zo voorkwam hij dat zijn Tutsi gasten werden uitgemoord, die overigens gewoon voor hun verblijf betaalden. Over dit fenomeen is in 2004 een film gemaakt: Hotel Rwanda. En in dit historische hotel mocht ik verblijven zonder deze geschiedenis goed te kennen. Door het faillissement van Sabena ging in 2005 het Hotel ook failliet en werd het verkocht aan een Congolese zakenman.

Ik had goed geslapen en stond rond 6.00 uur fris weer op. Vanuit mijn kamer kon ik een prachtige zonsopkomst bewonderen met mooie lichten en nevelige heuvels. En in de lucht Vlaamse gaaien en diverse roofvogels. Om 8.00 uur stond Emmanuel weer voor de deur om mij de Campus van de school te laten zien.

We inventariseerde de lokalen waar het nieuwe presentatiesysteem moest komen. Tussendoor stelde hij me aan wel 20 mensen voor, hij was er best trots op mij rond te leiden. Zo maakte ik kennis met de aannemer, alle leraren van de technische opleiding en de computerlokalen. Enkele personen: Dr. Lajalla Nelson, hoofd technology department en prof. Mr. Mfinanga, om afspraak op 30 mei te maken. Alle gebouwen waren gebouwd op heuvels en ik heb er die dag wel 20 beklommen denk ik. Na 4 uur sjouwen was ik totaal versleten. Bijkomend probleem was mijn pijnlijke linker knie wat het lopen niet prettiger maakte. Na terugkeer in Nederland moet hiernaar gekeken worden.

s 'Middags had ik een afspraak met de rector, Mr. Silas Lwakabamba. De school had zijn zaakjes goed voor elkaar! Het was schoon en goed georganiseerd. Technisch hadden ze veel moderne apparatuur en ontvangen ze per satelliet de Amerikaanse Universiteiten. Ze slaan hiervan alle colleges digitaal op, zetten dit om naar video en houden er een bibliotheek van bij. Dit systeem en ervaring kunnen zij straks ook gebruiken indien een eigen opnamesysteem in de collegezalen geïnstalleerd wordt. De huidige projectieruimte is beholpen maar wordt door een eigen technicus bijgehouden. Handig zo een iemand in huis te hebben! Vaak zie je scholen en vliegvelden in ontwikkelingslanden die moderne apparatuur gedoneerd krijgen maar indien er iets defect raakt het hele systeem niet meer gebruikt wordt!! Omdat niemand er voor getraind is reparaties uit te voeren.

Voorts beschikken ze over een eigen computer-opleidingslokaal, Internet Café, computerassemblage en reparatieafdeling. Mijn taak was nu de leslokalen op te meten en te calculeren wat ik nodig zou hebben voor deze situatie.

Het ontwerp van de communicatie systemen was gelijk aan die van Tanzania, dat hoefde ik niet meer uit te zoeken. Ik moest die blauwdruk over de lokalen in KIST leggen en kijken of de voorzieningen eenvoudig waren aan te brengen.

Dat nam weinig tijd in beslag, belangrijk was nog wel met de leraren te spreken en te inventariseren wat hun lesmethoden waren en of die aan konden sluiten op onze technische mogelijkheden. Door hun gedrevenheid en goede wil was dit relatief snel voor elkaar waardoor ik veel tijd had om het land te kunnen verkennen. En om contact met de bevolking zelf te leggen.

Vervoer en auto's

Auto's hadden links of rechts stuur afhankelijk uit welk land ze geïmporteerd waren! Geen gedoe als het maar goedkoop was. APK? Nooit van gehoord. Personenauto's zijn vaak van het merk Toyota Corolla, een enkele Volvo, BMW en een oude Mercedes gezien. En alle soorten Jeeps die de wereld te bieden heeft. Voor \$ 1.000 koop je een opgeknapte auto en voor \$ 2.000 een bijna nieuwe. Die auto's worden via Uganda geïmporteerd en in Burundi van nieuwe onderdelen voorzien. Het zijn dan altijd wel de meest eenvoudige uitvoeringen om het onderhoud goedkoop te houden.

De taxi's stonden voor de deur van het Hotel, ik had ze niet vaak nodig, alleen om naar het KIST te gaan (voor 2,5 \$)

Dag 4. 30 mei 2000

Goed geslapen, 7.00 uur op en lekker ontbijt. Ik zag op het terras bij de ontbijttafel een lege plek maar er ging net een man zitten. Ik vroeg in het Engels of ik er bij mocht zitten: natuurlijk geen probleem.

Gaat hij in de Volkskrant zitten lezen! Dat soort ervaringen brengt alleen het alleen reizen met zich mee. Overal waar mensen alleen reizen zoeken ze contact met medereizigers en zijn belangstellend: waar kom je vandaan, waar ga je naar toe, wat kom je doen, ben je van een organisatie? Etc. Overal waar ik rondreisde was dat hetzelfde, op vliegvelden, in wachtrijen voor de incheckbalie. Reis je met z'n tweeën dan stellen anderen geen vragen. Jammer, want het zijn vaak de mooiste verhalen en belevenissen. De man aan mijn tafel werkte voor een Nederlandse handelsfirma die mineralen haalde uit Congo. Maar Congo was niet veilig en daarom werkte hij vanuit Kigali. Hij zou zich eerst een week oriënteren maar de contacten liepen direct al goed waardoor hij er nu al 8 weken zit!

Na het ontbijt langs het reisbureautje Event'it gelopen naast het Hotel, dat gerund werd door de Engels sprekende dame Gertrude. Die naam was waarschijnlijk nog een erfenis uit de Duitse koloniale tijd. Hier kon ik een reisje naar een natuurpark boeken. Er waren geen opgeleide gidsen meer, maar ik kon een chauffeur van een garagebedrijf inhuren die met mij naar het Akagera National Park wilde rijden aan de Oostzijde van Rwanda, tegen de grens met Tanzania. De bovenkant van het park grenst aan Uganda waar ook de uitgang van het park is gelegen. Onderweg kon ik in het Dereva Hotel slapen. Leek een goed plan. Wel kostbaar voor Afrikaanse begrippen: \$ 340 voor auto en nachtje overblijven. Toch maar doen, zal niet veel deze kans krijgen.

Nog voor de lunch naar het KIST met een taxi om met prof. Mr. Mfinanga te overleggen. Met hem kon ik de mogelijkheden en hun wensen bespreken om optimaal les te kunnen geven met de bedachte systemen. Ook de architect was Kiki was aanwezig die uitleg gaf over de bouwkundige aanpassingen van de leslokalen. Voor meer KIST informatie zie de YouTube film: www.youtube.com/watch?v=E7u1qPyZkoM

Om half vier had ik een afspraak bij de Nederlandse Ambassade in Kigali. De taxi bleef gedurende het een uur durende gesprek rustig op mij wachten voor 3\$ extra. Met mevr. Jeanette Seppen besprak ik de mogelijkheden van financiering van dit project en de gewenste medewerking van het ministerie van buitenlandse zaken (BuZa). Zij was enigszins negatief over de mogelijkheden van BuZa voor het KIST. Zij willen zo veel was haar argument. Tja wat wil je als in die omstandigheden moet leven en gedreven bent om je land weer op te bouwen. Zij zelf woonde al jaren in Afrika en vind het een goed leven. Ik heb mijn visitekaartje afgegeven en maar afwachten of er iets uitkomt.

Terug in het hotel ging ik eten op het terras. Warm eten was niet prettig in die temperatuur dus ik nam veel fruit, salade en sla. Plotseling kwam een groep dansers met trommels het naastgelegen gras op met een prachtig optreden. Dit bleek voor de nieuwe directie van Sabena en het Hotel die zich ook op het terras had verzameld. Loopt er een man langs mijn tafel die mij uitleg geeft en mompelt "very noisy". Wij raken aan de praat, hij was assistent Hotel Manager, blijkt van Nederlandse afkomst maar heeft altijd in België gewoond. Hierna vroeg gaan slapen.

Dag 5, woensdag 31 mei 2000.

Om 6.00 uur weer wakker maar met een vreemd gevoel in mijn maag. Ik spurtte naar de wc die ik vervolgens geheel opnieuw decoreerde. Vreselijk!! Waarschijnlijk was de salade van gisteren de oorzaak, vaak wassen ze die met normaal (dus ongekoekt) water. Ik had beter moeten weten, had al meerdere waarschuwingen gehad...

Om half 9 had ik een afspraak in het Hotel met de directeur van automatiseringsbedrijf Yves. Een interessant gesprek over handel en transport vanuit Nederland. Op mijn vakgebied was in Rwanda en omgeving geen bedrijf actief. Philips deed nog wel projecten in Afrika met geluidsystemen maar projectie en video was nog niet veel toegepast. Na mijn gesprek met Yves tot 10.30 uur heb ik eerst twee uur op de WC gezeten voordat ik naar buiten durfde. Door deze maag/darm problemen had ik mijn ondergoed voorzien van een extra laag toiletpapier, hopelijk voorkomt dit een nare aanblik naar buiten.... Ik moest het die dag vele malen verversen, wat een gedoe als je onderweg bent. Ik had ook nog een beetje koorts en mijn knie was nog pijnlijk van het klimmen. Maar ik had veel afspraken die dag dus kon niet veel anders dan doorgaan. Wel voorzien van loperamide en paracetamol. Gelukkig zakte de kramp in mijn buik en kon ik om 14.30 uur een taxi pakken naar het KIST. Allerlei gesprekken gevoerd op de computerafdeling Mr. Mfinanga en architect Kiki over de nieuwbouw. Kiki had veel werk in Rwanda en bracht me terug naar het Hotel.

Terug in het Hotel belde Event'it over de vertrektijd van mijn trip naar het park. Ze stelde voor vroeger te vertrekken (10.00 uur i.p.v. 15.00 uur) zonder extra kosten.

Ik had de hele dag niets gegeten, mijn maag bleef rustig maar toch nog een paracetamol genomen. Toen ik buiten een beetje ging lopen op het Hotelterrein zag ik dat een Belgische prinses uitgeleide werd gedaan uit het Hotel. Zij had die nacht in het Hotel geslapen, het was op dat moment toch een van de meest luxe hotels in Kigali.

Camera mensen, duren auto's en bewaking, alles was aanwezig voor een bijna filmset. s 'Avonds alleen geroosterd brood gegeten en heel veel water gedronken. Goed gevoel over mijn maag. Om 21.00 uur viel ik als een blok in slaap.

Dag 6, donderdag 1 juni 2000. *De trip naar het park*

s 'Nachts bleef mijn maag rustig maar ik was wel vroeg wakker, rond 5.00 uur. Dat was wel logisch na 8 uur slaap. Hierdoor had ik alle tijd mijn trip voor te bereiden zoals kleding en kaarten. Om 9.00 uur stond ik, ontbeten en al, klaar voor het hotel. Er staan altijd mensen om zo een hotel, dag en nacht. Ik maakte praatje met de taxichauffeurs, bewakers en ook gasten die wachten op vervoer. Ze zijn allemaal heel geïnteresseerd in wat je hier doet. Als je vertelt dat je voor de KIST werkt en uit Pays Bas komt dan komen alle verhalen los. Om 10.00 uur stond chauffeur Abou klaar met zijn Jeep Cherokee. Abu was een Frans sprekende garagehouder uit Kigali die met deze trip iet kon bijverdienen. Reguliere gidsen en reibussen waren er nog niet na de oorlog. Abu was een zwijgzame en rustige reisgenoot. Hij sprak geen woord Engels en mijn Frans was ook niet bijzonder ontwikkeld. Zo bleef het vanzelf wel stil. Maar als er iets interessants te zien was dan stopte hij de auto en gaf met brede armbewegingen en hoofd een toelichting. Dat was al snel het geval toen wij buiten de stad Kigali kwamen. Hij stopte op een smalle weg waarvan je een prachtig uitzicht op de vele heuvels had. Het verklaarde de bijnaam van RWANDA: Het land van de duizend heuvels.

Vervolg van de parktrip

We gingen op weg naar Hotel Dereva in Rwamagana, op 75 km van Kigali. Deze plaats lag centraal op onze route en konden van hieruit eenvoudig verder reizen. Onderweg prachtige natuur met de groene heuvels en veel lopende bevolking met bepakking. Meestal hout uit het bos, jerrycans met water en groente. Daar aangekomen konden we het eten en slaappleats regelen voor de komende nacht. Het Hotel zag er buiten vervallen uit, ik was benieuwd wat ik s'avonds binnen zou aantreffen. Na de genocide en oorlog waren dit soort accommodaties nog niet hersteld en moest je genoeg nemen met sobere voorzieningen. Abou melde zich bij de receptie, ik bleef op het terras, nog onwetend wat ik binnen zou aantreffen aan accommodatie. We reden daarna door naar de ingang van het park L'Akagera, via de plaatsen Kabarondo en Nyankora. Bij de ingang was niemand te zien maar toen we het park inreden kwamen we een speciale giraffe gids Sylvester tegen. Deze sprong in de Jeep met een groot geweer en begeleide ons verder het park in. Sylvester

We kwamen bij Hotel L'Akagera maar alles was gesloopt en gestolen tijdens de oorlog. Het terrein en de gebouwen waren overwoekerd en in bezit genomen door apen, veelal bavianen. We reden door naar Lulama aan de rand van het meer. Hier was een grote visfabriek gevestigd maar ook deze was in de oorlog gesloopt. Deze fabriek en de visvangst zorgde voor veel bedrijvigheid in de hele omgeving en veel vis werd geëxporteerd naar Europa.

Hier ontmoetten we parkgids Erik die eveneens in de Jeep plaatsnam. Hij sprak redelijk Engels en vertelde veel over dit park. Even verder werden we gecontroleerd door parkwachters. Ze zagen er dreigend uit met hun machinegeweren over de schouders. Er werd veel gestroopt in deze omgeving en ze wilden allen van me weten, inclusief paspoort. Er werd veel gestroopt in het park omdat het toezicht sterk was verminderd in de oorlogstijd. Ook liepen er nog vluchtelingen uit zowel omringende landen als Hutu's die medeverantwoordelijk waren aan de genocide. Dus naast het gevaar van de dieren moest je ook bij loslopende mensen op je hoede zijn.

Met Erik en Abou verder het park in. Het werd een prachtige tocht!

Het Akagera National Park is een beschermd gebied met een oppervlakte van 1122 km² langs de internationale grens met Tanzania. Het werd opgericht in 1934 en omvat savanne-, berg- en moeras Habitats.

Via de weg vanaf Rwamagana kwamen we in de zuidkant van het park en reden door naar het Ihema meer. Er lagen nijlpaarden te snuiven en vele dieren renden langs de oevers om te drinken. We zagen Bavianen, Meerkatten, Zebra's, Impala's en Oribi's. Maar het meest indrukwekkende voor mij als westerling was iets dat je niet kon zien. namelijk de absolute stilte! Zeer indrukwekkend en indringend. Zo kwamen we uiteindelijk in de Giraffe area, een speciaal gebied voor deze machtige dieren.

Er liepen er wel 20 bij elkaar. Ik had mijn filmcamera mee en wilde graag dat Erik mij filmde als ik naar de Giraffes liep. Hij hield voor het eerst een camera vast en wist niet door welke gaatje hij moest kijken. Hij richtte dus maar op de gok de camera mijn richting op. Na afloop bekeek ik de beelden en zag alleen gras en de blauwe lucht. Nou ja, logisch wel natuurlijk. En de beelden zelf staan nog steeds op mijn netvlies!

De gids Sylvester hield speciaal toezicht op de dieren en loopt de hele dag door dit gebied. Ik denke wel tientallen kilometers per dag. Hij kende dan ook elk hoekje en gaatje. We vonden nog het skelet van een Buffel. Enorm van afmetingen zo dichtbij.

Door dit gebied reden we weer terug het park uit en zette Erik en Sylvester af in Nyankora. Op de weg naar Kabarondo en Kigamara kwamen we vele groepen lopende oorlogsgevangenen tegen gekleed in roze pakken, gereedschap op hun schouders. Chauffeur Abou kwam uit deze omgeving en had daar vele vrienden. Met als resultaat dat we wel 20 keer moesten stoppen, praten en handje geven. Abou was er blijkbaar trots op dat hij mij mocht rondrijden en stelde mij aan al die vrienden voor. Het was niet verwonderlijk deze mensen tegen te komen. Vrijwel niemand had een auto dus liepen honderden bewoners langs de weg met al hun bepakkingen en jerrycans met water, het was gewoon druk. Ook liepen er veel verkopers met fruit, bushmeat en zelfs levende kippen. Het smekende gezicht van een jong meisje die een levende kip aan zijn poten vasthield en die voor het autoraam heen en weer slingerde staan mij nog voor de geest. Langs de weg stonden vele handbediende waterpompen en groepjes mensen met karren en soms wel 10 jerrycans hierop. Het leek mij een armzalig bestaan met armoedige huisjes (bouwsels), meestal geen elektra en water in de buurt. Onbegrijpelijk voor mij. Het waren allemaal kleine keuterboertjes met land op de heuvels. Dus ook nog zwaar om te bewerken. Is er geen regen dan droogt de oogst uit, is er te veel regen dan spoelt het gewas naar beneden. Later begreep ik dat veel van dit soort landbouw door de regering was opgezet om vluchtelingen een bestaan te geven. De natuur en de heuvels waren voor mij prachtig maar de bewoners zullen er anders tegenaan gekeken hebben. Ik hield mijn enthousiaste over deze schoonheid dus maar verborgen bij zo veel ellende er omheen. We reden ook nog langs divers grote massagraven uit de oorlog. Abou vroeg of ik dat wilde filmen maar ik liet dat aan mij voorbij gaan. Ik wist niet of ik dit thuisgekomen weer wilde zien en beleven. We kwamen ook langs de beroemde kerk waarin honderden Tutsi's tijdens de genocide werden opgesloten en levend verbrand. Mijn hart ging tekeer en we reden snel verder. Wat een wreedheid schuilt er soms toch in mensen. We waren om half zeven terug in ons tussenstation, Hotel Dereva. Het was al helemaal donker. Ik ging op het eenvoudige terrasje bij de weg zitten om mijn avondeten te nuttigen. Buiten liepen nog mensen op de weg, soms bleven ze met elkaar staan praten. Velen droegen waterzakken of jerrycans. Het eten was heerlijk: aardappels, vis en spaghetti, gemalen bonensoep vooraf. Het was veel te veel voor mij en toen brachten ze als toetje ook nog 2 gebakken bananen. De helft van dit alles ging weer terug naar de keuken. Na het eten kwam een vriend van Abou binnen die gelukkig Engels sprak. Abou nodigde hem uit om bij ons te komen zitten. Zijn naam was Dr. Jean Bosco Gahitsi. Hij bleek dokter te zijn in het nabijgelegen Rwamagano Hospital. Ik kreeg zijn telefoonnummers, email en Fax alsof ik hier jaren zou blijven wonen. Zeer gastvrij en open persoon.

Dr. Gahitsi heeft me het hele verhaal rondom de genocide verteld en de misleiden van de UN, die dachten dat de problemen alleen aan de grens lagen terwijl het hele land al geïnfiltreerd was door Hutu milities. Er werd alleen nog niet gevochten.

Toen de president van Rwanda Mr. Habyarimana in april 1994 met een vliegtuig neerstortte en opzet werd vermoed, vielen de milities van alle kanten de Tutsi's aan. Veel inwoners sloten zich aan bij die milities en zo slachtte iedereen elkaar af, zelfs hun eigen burens. Vreemd genoeg leeft iedereen weer met elkaar en wordt er geen onderscheid gemaakt tussen de rassen. Maar iedereen heeft wonden opgelopen en familieleden verloren. Dr. Gahitsi zelfs zijn ouders en 3 broers!

Om negen uur ging ik naar mijn kamer op het terrein van het Hotel. Naar onze begrippen slechte voorzieningen en smerig sanitair. Maar eerst schaamde ik mij de waterkraan open te draaien met de stroom van de langs de weg lopende bevolking met jerrycans nog in mijn gedachten. Je hoorde mij dan ook niet klagen. Ik trok een deken over mijn hoofd, trok aan een touwtje het licht uit en wilde slapen. Het was een vermoeiende dag geweest met veel indrukken. Toch kon ik niet direct de slaap vatten, zo vol was ik van al die verhalen en mensen. Maar het lukte toch, al was ik om half vijf alweer wakker. Heb lang zitten schrijven in mijn notitie blokje waardoor ik nu in staat ben dit verslag te schrijven.

Dag 7, vrijdag 2 juni, terug naar Kigali via het Noorden

Na een heerlijk ontbijt in de tuin van het Hotel (met geroosterd brood, banaan en papaja) vertrokken we om negen uur vanaf het Hotel. Dr. Gahitsi zat ook in de tuin en zwaaide ons uit. Wat een prachtig land is dit, mooie meren, heuvels en dalen Soms leek het op Zweden en Finland, alleen die mensen waren anders.

Toch kwamen we ook weer langs massagraven, in een lagen 30.000 mensen.

Ook hier kwam ik langs een kerk met trieste geschiedenis, alleen was hier geen brand geweest maar werden de mensen gemarteld en toen vermoord. Chauffeur Abou was zelf een Tutsi en hij liet mij diverse wonden aan zijn hoofd en buik zien.

We reden helemaal naar de Noordpunt van Rwanda, bij de grensplaats Kagitumba, tegen Uganda aan. Bij de grensovergang mocht ik niet filmen maar stapte wel uit de Jeep.

Direct stapten er mensen op mij af met vragen. Ja zo een witkop midden in de zwarte omgeving valt wel op natuurlijk. Maar de mensen waren niet opdringerig zoals je wel in andere Afrikaanse landen tegenkomt. Ik kon rustig in een buitenhutje water drinken. Een van de praatgrage mensen was Musana Naigiziki. Hij vroeg in het Duits waar ik vandaan kwam en wat ik hier deed. Ik liet de mensen die ik ontmoette altijd zelf hun naam in mijn boekje schrijven, dan was de spelling tenminste correct. Hij was leraar Duits in deze plaats maar zijn familie woonde nog in Kigali. Hij bouwde in Kagitumba een huis zodat zijn familie hier ook kon wonen. Hij was voor een Duits bedrijf uit Rwanda naar Düsseldorf in Duitsland gezonden om Duitse les te geven aan Rwandese arbeiders. Toen de oorlog in Rwanda begon is het Duitse bedrijf uit Rwanda vertrokken was hij zijn baan kwijt. Hij was toen 43 jaar en al bijna met pensioen. De gemiddelde leeftijd bij overlijden in Rwanda is 45 jaar. Hij kan met weinig middelen toe en red zich bij de grens beter dan in de stad. De grens met Uganda werd streng bewaakt en ik deed er goed aan terug te keren naar Kigali. Het was nog een flink eind rijden.

We kwamen door vele dorpen met de dezelfde aanblik als op de heenreis. Om 16.30 uur waren we weer terug in Kigali waar Abou mij afzetten bij het Hotel. We namen hartelijk afscheid, hij was een prima reisgenoot geweest.

De Belg in het Hotel, Yves, belde direct op mijn mobiel hoe ik het had gehad. Hij had mij aan zien komen en zijn vrouw en hij waren gewoon benieuwd naar mijn ervaringen. Erg leuk en hartelijk!

Ik nam eerst een flinke douche want ik voelde mij smerig en zweterig na twee dagen warmte en stof. Nog even de taxi besproken voor morgenmiddag 16.00 uur om mij naar het vliegveld te brengen. De kamer mocht ik die dag gewoon houden tot die tijd.

Toen nog even naar het reisbureautje Event'it dat de trip had geregeld.

Ik had daar eerder in de week een assistente ontmoet die gevlucht was uit Burundi. Zij sprak hier door ook Frans maar vrijwel geen Engels. Ik kon haar toen wel uitleggen dat dit voor een baan in de reisbranche erg lastig is. Ik kwam het bureautje binnen om me te melden en te vertellen dat alles goed was verlopen. Het meisje was ook aanwezig en zat te lezen in een boek. Ze keek me vol trots aan en toonde mij het boek: Leerboek Frans-Engels! Ze had dat snel ergens vandaan gehaald. Ze beloofde mij dat als ik ooit terug kwam zij Engels kon spreken.

Wat een beetje motivatie al kan doen!! Ik denk dat toen al het idee bij mij ontstond om ooit terug te keren naar Afrika om als vrijwilliger een lesprogramma op te zetten.

Dag 8, zaterdag 3 juni 2000. *Terugreis naar huis.*

Het was maar een week geweest maar zo intensief en indrukwekkend dat het wel een maand leek. Het was fijn weer naar huis te kunnen maar was geen gemakkelijk afscheid van deze ongelooflijk vriendelijke mensen. En altijd die zon met 25-27 C graden overdag en 16-17 graden 'nachts. De regentijd is van februari tot in april, net als in Tanzania. De droogste tijd is van augustus tot oktober.

Ik liep wat in de omgeving van het Hotel, ik voelde mij ook alleen wel veilig. Er waren diverse winkels met meubels, autodealers en elektra zaken.

Ook souvenirwinkels waar ik een stukje natuursteen kocht voor 20\$ van Malakit, uit de Congo.

Veel jonge jongens liepen rond mij te bedelen zonder te opdringerig te zijn. Ik liet uiteindelijk mijn schoenen maar poetsen voor 3\$. Helemaal als nieuw...

Terug in het Hotel wilde ik alles afrekenen. Na veel heen en weer gereken kwam de nota op ruim 1.000 \$, inclusief bijna 200 \$ telefoonkosten vanuit het Hotel. Dat was een aardige winstmaker voor ze blijkbaar. Mijn creditkaart bleek hier niet te werken maar gelukkig had ik nog Travellercheques, dat was geen probleem gelukkig.

Om 15.00 uur kwam Emanuelle nog afscheid nemen met een borrel bij het zwembad terras. Hij vertelde nog veel over zijn eigen leven en de tijd tijdens zijn gedwongen verblijf in Tanzania. Hij had daar goede banen in de techniek en als laatste zelfs een eigen garagebedrijfje. Hij verdiende nu 1.000 \$ per maand. Hiervan stuurt hij 500\$ naar zijn familie (vrouw met 2 kinderen) waarvan zij kunnen leven. Zelf heeft hij maar weinig nodig, hij kan van 300\$ per maand leven. Verder heeft hij geïnvesteerd in het barretje langs de weg waar we de aankomstdag langsreden. Er zit een zetbaas in hij hoeft zelf niets te regelen maar zit er 's avonds met zijn vrienden. Ook heeft hij nog een klein huisje gebouwd op een groot stuk grond. Dat kostte hem \$ 2000,-

Ouderdom

Emanuelle vertelde nog dat ouderen altijd door jongeren geholpen moeten worden. Dat is een gouden regel in Rwanda en volgens mij in meerdere Afrikaanse landen. Als een oudere sigaretten nodig heeft en er zit een jongere bij hem dan gaat de oudere niet opstaan, nee hij geeft opdracht aan de jongere dat voor hem te doen. De jongere hebben respect voor de ouderen, dat is hun geleerd. Vooral voor mensen die grijs worden vallen onder die regel. Die zijn door hun verdiensten aan de aarde zo grijs geworden daar dat respect!! Meestal worden Afrikanen boven de 50 jaar pas grijs terwijl de gemiddelde leeftijd maar 45 jaar bedraagt, je ziet er dus weinig grijs op straat...

Emanuelle werd steeds emotioneler naarmate het tegen half 6 liep. Hij verklaarde het fantastisch gevonden te hebben mij te leren kennen en dat was belangrijker dan al het geld van de wereld. Ik moest mijn familie groeten en hij zal mij gedenken ik zijn gebeden. Ik vertelde hem dat ik terug in Nederland zou vertellen dat ik een vriend had ontmoet. Hij huilde nog net niet. Ik had al een taxi voor naar het vliegveld geregeld maar die zou hij wel even afzeggen. Want ik moest meerijden naar zijn kroegje. En daar zat de secretaris van het Rwanda Ministerie van Financiën. Emanuelle stelde mij aan hem voor en hij was zeer geïnteresseerd in mijn werk. Waarschijnlijk had ik daar zo kunnen blijven en genoeg werk kunnen krijgen om van te leven. Toch maar niet...

Emanuelle regelde een chauffeur die mij naar het vliegveld bracht en die moest wachten tot ik door de douane was (in opdracht van Emanuelle) Op het vliegveld liep alles vlot en kon ik met Sabena naar Nairobi vliegen.

Naast mij zat een Vlaming, kon ik gelukkig weer even Nederlands praten. Om 7.30 uur landde we in Brussel, daar 4 uur wachten en de zondag op 4 juni om 12.00 uur landden we in Amsterdam.

Terug in Nederland meldde ik mij met mijn bevindingen en calculaties bij het CICAT. KIST was voor financiering van het project afhankelijk van de Nederlandse ontwikkelingshulp en de diverse sponsors uit het bedrijfsleven en andere landen. De lobby verliep uiteindelijk niet succesvol, denklijk ook omdat de Nederlandse ambassade in Kigali al niet enthousiast was. Naar mijn weten is het project dan ook nooit in die vorm uitgevoerd, helaas.

Dat nam niet weg dat het KIST wel de adviezen op audiovisueel gebied kon gebruiken en hopelijk hun voordeel mee hebben gedaan.

Voor mij zelf was het weer een bevestiging van mijn gedachten dat ook al verkeer je in moeilijke omstandigheden er toch altijd wel redenen en motivaties zijn om te vechten voor een toekomst. We krijgen echter niet altijd dezelfde kansen hoe graag je ook wil. Het eindresultaat is dan niet altijd hetzelfde maar dat kan in die omstandigheden toch optimaal zijn. Dat hebben de Rwandezen mij duidelijk gemaakt en de basis gelegd voor mijn latere eigen initiatieven op ontwikkelingshulp (Ghana) en vluchtelingenopvang uit Syrië. Fantastische, intelligente en positieve mensen allemaal, mij dankbaar achterlatend, niet wat om wat ik kon geven maar wat ik aan levenswijsheid had meegekregen.

Inderdaad, daar kan geen geld ter wereld tegenop!!